

Una de les coses més interessants que ha tingut el Centenari del naixement de Joan Oliver, a banda de la reedició de l'obra completa, han estat les conferències que hi ha hagut, com les d'Antoni Dalmases, Joaquim Molas o, especialment quant a l'intent d'araitzar globalment la figura d'Oliver, el cicle de conferències que s'ha dut a terme al Casal Pere Quart, sota la coordinació de Ramon Panyella, i que ha comptat amb la presència de Jaume Aulet.

Aulet és professor de Literatura Catalana Contemporània a la Universitat Autònoma de Barcelona. Ha treballat sobretot en qüestions relacionades amb la història de la poesia, especialment amb la poesia noucentista. A Bellaterra fa classes, generalment, d'història de la poesia contemporània. Últimament també ha treballat en qüestions relacionades amb l'exili, sobretot poesia, centrant-se en Agustí Bartra, entre altres. Ha publicat dos llibres sobre Carner, *L'obra de Josep Carner*, de 1991, i la seva tesi, *Josep Carner i els orígens del Noucentisme*, de 1992. Ha publicat també edicions de llibres de Carner, com els *Llibres de sonets*, i, més recentment, *Antologia de poesia noucentista*, amb un estudi que, de fet, és una història de la poesia noucentista, un intent d'història de la poesia noucentista entre l'any 1904 i el 1925. Actualment treballa en un llibre sobre la correspondència d'exili d'Agustí Bartra. Ens rep a casa seva, envoltat d'una de les seves grans passions: els llibres. Tot respira la seva manera de ser: pausat, ordenat, mesurat, didàctic. Parla amb un to més aviat baix, intentant trobar les paraules adients, més encara parlant sobre Oliver...

-La imatge que sempre he tingut d'en Jaume Aulet és la de l'estudiós de la poesia noucentista, d'on et ve, doncs, l'interès per Joan Oliver?

-Home, jo m'he interessat per la poesia en general, no només per la poesia noucentista, el que passa és que m'agrada la poesia elaborada, treballada. Això que en diuen "la peça ben feta", i de fet la tradició de Joan Oliver és aquesta, em sembla a mi, la de la poesia treballada i ben feta. Personalment crec que una de les principals influències, pel que fa al llenguatge literari de Joan Oliver, és Josep Carner i Guerau de Liost. Potser un estudi sobre les fonts de Guerau de Liost en la poesia de Joan Oliver, quant al llenguatge, a l'estil, donaria per bastant i això no ho ha fet ningú. Sobre Carner algú ja s'hi ha entretingut una mica més. Mira, quan el 1965 *Serra d'Or* va treure un monogràfic sobre Carner li van encarregar un article a Joan Oliver. Va triar el tema de l'estil en la poesia carneriana. Si llegim aquell article, encara avui dia, veurem que tot el que destaca de l'estil de Josep Carner és aplicable, pràcticament tot, a la poesia del mateix Joan Oliver, i és un exemple clar de per on van els trets i de per què he anat a parar de la poesia noucentista a Pere Quart. Tot i que, és clar, com que som professors al servei d'uns programes

Entrevista: JAUME AULET

"Joan Oliver: un lúcid escèptic"

David Serrano

acadèmics, ens hem de preparar tots aquests temes. No sóc un especialista en Joan Oliver perquè, de fet, sobre ell només he publicat un article a *Serra d'Or*, ara fa poc.

-Com valoraries el tractament i la programació que s'ha fet del centenari de Joan Oliver?

-Si hem de fer cas al que diu la premsa, constantment surten cartes i notes dient que se n'ha fet poc cas, de la figura de Joan Oliver. Si ho comparem amb altres centenaris, doncs, mira, se n'ha fet de més i de menys. Menys que en el centenari de Pla, òbviament, però s'ha fet més, segurament, que en d'altres centenaris. A Sabadell, Déu n'hi do, les coses que s'han organitzat. S'han reeditat els volums de l'obra completa, i això és molt important perquè estaven exhaurits. S'ha publicat el volum de l'obra en prosa, cosa que també em sembla prou significativa. Déu n'hi do, segurament s'hagués pogut reivindicar més la poesia de Joan Oliver, però no es pot negar que s'ha donat a conèixer molta cosa.

-Tanmateix, sembla que hi hagi hagut algun temor a l'hora de reivindicar-lo, cosa que no passa en casos com el de Martí i Pol, per exemple. Podem pensar que la seva poesia -la de Martí i Pol-, que és més "amable", menys crítica, fereix menys sensibilitats?

-Home, des de segons quins àmbits sí que és difícil la reivindicació de Joan Oliver, però no oblidem que hi va haver una època, a principis dels seixanta, que la seva figura és presentada com a model per a tota una generació. Per tant, se'l va reivindicar ben clarament, se'l va utilitzar com a model, cosa que a ell ja li anava bé, li encantava. En l'actualitat, potser sí que des dels sectors que podem considerar més oficialistes hi ha temor a la recuperació d'un Oliver que, per crític i corrosiu,

Jaume Aulet

FOTO PERE MONISTROL

els pot acabar cremant a les mans. El cas de Martí i Pol és diferent: és un poeta viu, amb unes circumstàncies personals molt definides que gairebé fan impossible posar-s'hi en contra, per dir-ho d'alguna manera. Per altra banda, potser sí que és veritat que la seva és una poesia més "amable" -tot i que no sé gaire com hem d'interpretar el terme-, mentre que la d'Oliver és més àcida. Però això no vol dir que no se'l pugui recuperar, que no se l'hagi de reivindicar.

-Oliver és el prototipus d'intel·lectual compromès amb el seu temps i el seu poble. Potser dels últims...

-Per a mi l'Oliver és un exemple del que és l'intel·lectual del segle XX. No és l'únic cas, n'hi ha uns quants com el seu. El segle XX el va viure pràcticament tot, va morir als anys 80, però el va viure pràcticament tot. És un segle convuls, passen moltes coses, molts canvis, i Joan Oliver s'hi troba immers en primera línia. D'altra banda és una persona molt compromesa amb el seu temps, amb les seves idees, i és que li toca viure totes les convulsions d'un segle terriblement complex: la guerra, l'exili, el retorn durant el franquisme, etc. És clar que en el seu cas s'afegeix a més la rebel·lió contra els seus mateixos orígens socials i la repercussió d'aquesta

rebel·lió a nivells molt diversos. Ell és clarament un intel·lectual del seu temps. Aquesta generació, que ha hagut de viure el drama de la guerra, i en bona mesura també el de l'exili, és la d'una gent molt fidel a uns principis, i que per les idees han anat on fes falta. Han agafat les males i se n'han anat on ha calgut, sempre amb l'ideari propi al damunt. Ara, i és una qüestió també biològica, aquesta generació s'està extingint. També és cert que avui dia les circumstàncies històriques són unes altres. El present i el futur immediat no semblen pas tan convulsos i tant els escriptors com els intel·lectuals en general s'agafen les coses d'una altra manera, potser massa tèbia i tot. Parlava de generació en extinció, però encara queden figures com la d'Anna Murià, per exemple, amb noranta-cins anys ja complerts. Si llegim els seus articles a la premsa, que encara publica quinzenalment [a *El 9 Nou*, del Vallès Occidental], veurem que continua sent la mateixa dona de lletres batalladora, continua sent la persona fidel a les pròpies conviccions, a una ideologia, que no es deixa vendre per res. Com l'Oliver, vaja. Com a hereus que som d'aquesta generació, tenim l'obligació –gairebé moral– d'entendre-la, d'estudiar-la i de divulgar-la.

-Ramon Panyella, en una de les sessions del cicle de conferències al casal Pere Quart qualificava Oliver d'idealista. Què en penses?

-Caldria, en primer lloc, veure el context en el qual ve ser esmentada la qualificació. Idealista en el sentit de sotmetiment i fidelitat a la idea, sí, sens dubte. Idealista en el sentit d'anar una mica pels núvols, jo crec que no. Em fa l'efecte que Oliver és per sobre de tot un escèptic, un escèptic lúcid i crític.

-Fins a quin punt Joan Oliver s'identifica o divergeix amb el seu altre-jo Pere Quart?

-Pere Quart, com sabem, és el pseudònim de Joan Oliver quan escriu poesia. Més que divergir, és que l'escriptor se serveix del recurs d'un jo poètic creat, inventat. En aquest sentit, la ficció de Pere Quart li funciona a la perfecció. Oliver ve d'una tradició en què la poesia és fruit de l'artifici. Abans he parlat de la comparació amb Guerau de Liost, per exemple, que és una mica el mateix, amb pseudònim i tot. Si la poesia és artífici, no és estrany que el jo poètic sigui artíficiós. És significatiu que Oliver opti pel pseudònim precisament quan fa poesia i no en els altres gèneres (almenys de manera tan sistemà-

tica). Perquè la poesia es presta més a aquesta mena de joc. En aquest sentit, la connexió amb la tradició provinent del noucentisme –ideològicament no, però sí pel que fa a l'elaboració formal– em sembla que torna a ser força clara. En el cicle de conferències al casal Pere Quart vaig comentar un poema que es titula "Sense passaport", publicat a *Circumstàncies*, en el qual, al meu entendre, es mostra bé l'origen d'aquest desdoblament entre Joan Oliver i Pere Quart: és el naixement del poeta, com en una mena d'empelt de l'home del qual prové.

-I pel que fa a la manera d'entendre el món, fins a quin punt l'ús de la ironia i la sàtira o la paròdia són recursos utilitzats per defugir la circumstància, que també hi és, per intentar centrar-se en una reflexió que sempre va més enllà?

-Com a manera d'entendre el món, per descomptat. Joan Oliver és, abans ho he dit, un escèptic lúcid, i un dels recursos d'aquest escepticisme lúcid és la paròdia, la ironia i l'humor en general. Fixa't que la ironia també és un recurs literari, una fórmula en el fons artíficiosa que té aquest mateix origen que diem, tot i que els blancs que reben la mordacitat dels impactes irònics de Joan Oliver no siguin ben bé els mateixos. La ironia és per sobre de tot un recurs literari que exigeix un gran domini de la llengua i de les tècniques de composició poètica. Oliver n'és perfectament conscient i se'n surt de manera molt brillant. La paròdia pròpiament dita –que no és ben bé el mateix– li funciona millor en el teatre, em sembla, tot i que en la seva poesia també n'hi ha mostren nombroses (els famosos poemes sobre Espriu o Maragall, per exemple). Si al meu entendre el recurs paròdic funciona millor en el teatre –i no és més que una opinió, és clar– és perquè el gènere facilita la possibilitat de construir tot un món paròdic, mentre que el tipus de poema que escriu Oliver obliga a reduir la paròdia a aspectes molt concrets i prou.

-Reivindiques una relectura diferent a l'habitual d'Oliver, una relectura des de la perspectiva de la reflexió que aporta sobre el llenguatge, i sobre com afecta això els mecanismes de composició del poema.

-Sí, en les conferències del cicle em vaig referir sobretot al tractament del llenguatge. En aquest sentit, i sempre segons el meu entendre, Josep Carner significa un canvi en la història de la poesia catalana. Els grans escriptors sempre marquen canvis importants en la trajectòria d'una

literatura, i especialment els poetes, que són els que mantenen una baralla més cos a cos amb el llenguatge. Carner és indiscutiblement una de les files de la poesia catalana del segle XX i, probablement és la més important de totes. Ell és el primer que ens fa adonar de la importància del llenguatge poètic a l'hora de construir un poema que, en el fons, no és altra cosa que un fruit directe d'aquest llenguatge (més enllà de qualsevol referent real). Si llegim Maragall detingudament, aquests aspectes també els trobarem, però formulats d'una altra manera i fins i tot, m'atreiria a dir, volgutament camuflats per part del mateix poeta, que ens vol fer creure que parteix d'uns altres pressupòsits estètics. En canvi, una de les prioritats de Carner és el joc artíficiós amb el llenguatge, cosa que fa que aquest tractament esdevingui sovint el veritable tema del poema. És Carner, per exemple, el primer que reivindica la poesia de circumstàncies i la col·loca en un terreny literari que no té res a veure amb el que fins llavors havia estat la simple poesia de pretext circumstancial, una poesia menor per a àlbums de senyorettes. Carner agafa els temes de la típica poesia de circumstàncies i ens ofereix autèntiques peces magistrals. Joan Oliver fa exactament el mateix, i fins i tot, com sabem, publica un llibre que es titula precisament *Circumstàncies*, i que de circumstancial, en el sentit pejoratiu del terme, no en té res. Fixa't que, una vegada més, hem anat a parar a la mateixa tradició poètica repetidament esmentada.

-Aquesta és una relectura per eludir l'excés d'estereotips que circulen sobre Oliver: la de la lectura en funció del que té de compromís més que no pas pel valor intrínsec...

-Amb això no vull dir que no siguin importants les altres coses. Tenim àmplia bibliografia sobre Joan Oliver i sobre la seva poesia i, en general, la imatge que se'n desprèn és sobretot la del poeta compromès, fidel a una ideologia, paròdic, irònic, etc. Tot això és veritat i enormement important, és clar, però tot plegat no ha d'anar en detriment de la importància que també caldria donar a l'interès de Joan Oliver, per la "literatura", pel que pròpiament és creació i construcció d'un món literari mitjançant el llenguatge i els seus recursos expressius. Aquest és, sens dubte, un aspecte que s'ha valorat poc i que és el que ens ha de fer veure que som davant d'un gran poeta, d'un poeta de primeríssima fila. El que vull dir és que s'ha llegit poc la poesia de Joan

Oliver des d'aquesta perspectiva i caldria fer-ho seriosament. Mirem-nos-ho, si vols, d'una altra manera. Sabem prou bé que Joan Oliver és també un dramaturg important. A través de les seves obres advertim la crisi del món burgès, la reivindicació d'uns valors ideològics determinats, etc. I són observacions que no hem de deixar pas de banda. Però també hem de saber veure que una de les preocupacions fonamentals de l'Oliver dramaturg és l'interès pel mateix teatre, pel teatre com a gènere literari i, per tant, pel llenguatge teatral. Miquel Maria Gibert ha publicat darrerament un llibre titulat *El teatre de Joan Oliver*, que és un bon estudi sobre aquest aspecte de la literatura d'Oliver. L'estudi està molt bé, està molt ben documentat, però aquest aspecte que ara assenyalava, la reivindicació que Joan Oliver fa del teatre com a gènere "literari" que obliga a servir-se d'uns recursos teatrals que provenen d'una determinada concepció de la literatura, queden diluïts enmig de l'anàlisi i passen una mica desapercebuts. Em sembla que el teatre de Joan Oliver –com també la poesia de Pere Quart– es podria rellegir des d'aquesta perspectiva, des de la funció que Joan Oliver atorga a la literatura i al llenguatge literari.

-Podríem parlar d'Oliver, potser també com de Trabal, com d'un innovador, un investigador del llenguatge?

-Els propòsits del mític grup de Sabadell i les propostes estètiques durant els anys vint i trenta queden en la base de la lectura de què parlo. Les diferents actuacions del grup denoten perfectament tot el que estic dient sobre el llenguatge i la construcció d'un món literari. Per exemple, un dels primers textos que Joan Oliver publica a *Diari de Sabadell* l'any 1926 és una breu sentència, que ara no recordo si està recollida o no al volum d'obra en prosa recentment publicat i que diu així: "*Molts marits es pensen ésser fidelment adorats pel fet que llurs mullers són unes incomparables cuineres*". Oliver publica aquest aforisme, la frase no té cap complicació, ni sintàctica ni lèxica, però la llegeixes detingudament, t'hi entretens una mica i t'acabes preguntant si els marits són adorats per les seves mullers, si les mullers són o no són bones cuineres, en quin sentit les cuineres són incomparables i per tant a què no se les pot comparar, si els marits poden fer el salt a la dona pel fet que elles siguin bones cuineres, si les dones poden permetre's el luxe de fer el salt als marits perquè ja saben que ells se senten adorats

pel sol fet que elles són unes incomparables cuineres, quins recels pot despertar una cuinera que no sigui incomparable, o què passa amb la resta de marits: els que queden exclosos del quantitatiu restrictiu ("molts marits", no pas tots). O sigui que el lector se les heu amb una frase aparentment senzilla i el que acaba descobrint no és la connexió amb la realitat, sinó el poder del llenguatge per ell mateix (sense que això hagi d'excloure pas l'esmentada connexió, ni molt menys) No és casualitat, doncs, que Joan Oliver hagi decidit publicar un aforisme com aquest de manera aïllada. Al darrera hi ha tot un joc de llenguatge brutal. Vull dir amb aquest exemple que els mecanismes de construcció de llenguatge de Joan Oliver són aquests, tant el 1926 com en els anys a venir. No vol dir que cada cop hagi de jugar amb l'ambigüitat, és clar. La gràcia de Joan Oliver és que amb un llenguatge molt sintètic i aparentment senzill és capaç de dir moltes coses. I aquesta, certament, és la principal virtut d'un bon poeta. Això, en principi –i permet-me la comparació tot i que ja sé que és una mica forçada i mecanicista–, els poetes simbolistes ho tenen més fàcil. La suggestió plurisignificativa d'una imatge simbòlica és relativament senzilla d'aconseguir. La gràcia és sortir-se'n parlant de cuineres i marits, partint de la més estricta quotidianitat (un altre cop la circumstància) i servint-se d'un llenguatge concret i d'aparença ben simple. Aquesta és la virtut de la poesia de Joan Oliver i això no és gens fàcil, de veritat que no.

-Aquest joc evidencia un domini del llenguatge i de la seves possibilitats increïble, tot plegat deu tenir alguna

relació amb el fet que ell es consideri un ferm detractor de la inspiració i del sentimentalisme, perquè el treball amb el llenguatge va per altres camins...

-Sí. Són uns aspectes que en principi no sembla que l'interessin especialment. Tot i que es pot també rastrejar algun moment diguem-ne "sentimental" en la poesia d'Oliver, potser sobretot en els darrers llibres. En aquesta concepció en la qual ens movem, recursos com els de l'humor i la ironia són tècniques de distanciament. Però és que, en el fons, és la literatura mateixa (el llenguatge) la que ens distancia d'allò que aquest mateix llenguatge referencia. Si admetem aquesta premissa, no hi ha sentiment que aguantí l'envestida (a no ser que hi hagi intenció de jugar literàriament amb una hipotètica idea de sentimentalisme).

-Fins a quin punt una obra com *Circumstàncies* és el paradigma de la necessitat de recórrer, doncs, a la circumstància concreta per poder entendre i, així, explicar i reelaborar una determinada realitat, una manera d'entendre el món?

-Home, la literatura és també una manera d'intentar explicar-se el món, ni que sigui a través de figuracions recreades. Joan Oliver era una persona que tenia el cuc de la literatura i li deuria passar com a molts altres escriptors: quan et pica aquest cuc, no te'n pots estar. Has d'escriure, és la teva manera d'expressar-te, la teva manera d'interpretar el món, construint-ne un. Construint un món pots interpretar el que t'envolta. La gràcia de la literatura és que pots anar per on vols, més que en qualsevol altra forma artística.

Jaume Aulet al Departament de Filologia Catalana de la UAB.

FOTO PERE MONISTROL

Jaume Aulet al Departament de Filologia Catalana de la UAB.

FOTO PERE MONISTROL

Salvador Dalí tenia una imaginació extraordinària, tal i com queda perfectament reflectit en la seva obra plàstica. Però quan escriu poesia pot anar més enllà que quan pinta i pot parlar de bufetades que es renten les dents amb tuites a la francesa d'alumini, cosa que difícilment pot reflectir en una tela. Perquè la força del llenguatge –la més extraordinària de les convencions socials– és enorme. Precisament perquè per a Joan Oliver la literatura és llenguatge i el llenguatge parteix d'una convenció, difícilment pot entendre que la feina de l'escriptor tingui res a veure amb la transcendència. La literatura és un aspecte més del món que ens envolta. És una imatge. Això no exclou pas, ni molt menys, la idea de l'escriptor com a persona conscient. I aquesta és una idea que em sembla que Joan Oliver tenia molt clara: la idea de l'escriptor com a intel·lectual conscient en el món i que, amb les armes que té a l'abast (en el seu cas el llenguatge), es dedica a crear i a comunicar una determinada percepció de les coses. No s'ha de transcendentalitzar la figura de l'escriptor o de la literatura, però l'escriptor és una persona amb una imatge, amb un carisma determinat també, que fa una funció que no és pas sagrada però que ha de ser socialment respectada. Oliver ofereix sovint aquesta imatge de l'intel·lectual que voldria ser escoltat i respectat. I com que no se'n surt gaire sovint, té dret a servir-se del poder de la seva arma per llançar dards enverinats i despotricar del que calgui.

-Quant al teatre, ets de l'opinió que Oliver és escriptor abans que dramaturg, i que si li interessa el teatre és, entre altres, perquè li interessa la literatura, entesa com a recreació del món a través del llenguatge, em temo que anem a parar al mateix lloc...

-Sí, és clar, ja ho he insinuat una mica abans. Per a Joan Oliver, el teatre és literatura abans que espectacle. Per tant el llenguatge teatral és llenguatge literari abans que altra cosa. Sobre això hi ha algunes citacions seves que són bastant clares i que podem trobar prou sistematitzades en el llibre de Miquel M. Gibert anteriorment esmentat. El teatre li interessava i probablement, en els anys cinquanta si més no, a ell li hagués agradat ser una mena de Sagarra del seu temps, en el sentit d'acaparar el sèxits de l'escena catalana. Algunes obres seves permeten intuir que va una mica en aquesta línia ni que sigui venent-se lleugerament al teatre comercial: ja li hagués agradat guanyar-se la vida fent teatre!, però em sembla que bàsicament és un escriptor. El teatre li interessa quant a llenguatge teatral i com a mecanisme –en el fons literari– de recreació del món. Per això sovint juga amb les convencions del gènere, amb el teatre dins el teatre, amb aquestes coses.

-Ja per acabar, aquesta lectura del gènere teatral també resulta innovadora, en el sentit de centrar-se més en la reflexió sobre el gènere i el llenguatge que en els continguts, la qual cosa fa que puguem fixar-nos en obres menys conegudes, potser?

-Jo crec que s'han reivindicat poc algunes obres que tradicionalment s'han considerat menors, de teatre rar, gairebé experimental. S'han considerat menors, com exercicis intel·lectuals d'Oliver, i en canvi crec que són de les obres més interessants. Són aquelles en què l'autor juga amb el teatre com a gènere –hi juga literàriament, diguem-ho així– i en canvi s'han valorat més les obres més psicològiques, més d'anàlisi de la societat burgesa, per exemple *Ball robot*, que és la que en el seu moment va ser escollida com a lectura del curs de COU. Al meu modest entendre, *Ball robot* és una obra recomanable, molt ben construïda, però no pas la més interessant de Joan Oliver. S'ha parlat molt poc, en canvi de *Primera representació*, una obra que en la seva versió definitiva és força coetània de *Ball robot*, i que juga amb el gènere amb plantejaments literaris: un primer acte amb una situació dramàtica determinada, un segon acte que ens situa en la hipotètica mitja part de la representació anterior (amb intervenció d'actors, director, tramoia, etc.) i un tercer acte que es presenta, en principi, com a segona part de l'obra inicial, però que queda condicionat pel canvi de perspectiva adoptat en el segon acte. El resultat sona una mica a Pirandello, certament, però la peça està molt bé. En canvi aquesta obra ha passat sense pena ni glòria. Respecte al teatre també voldria dir una altra cosa, almenys perquè en quedi constància. Com he dit abans, s'han reeditat recentment els volums de poesia i teatre de l'obra completa de Joan Oliver. En la reedició del volum de poesia s'ha incorporat molt material inèdit i dispers. En el de teatre, en canvi, s'ha optat per reproduir només les peces que el mateix Oliver va incloure en la primera edició, cosa que fa que no s'hi recopil·li el material inèdit (que ara ja coneixem gràcies als estudis de Miquel M. Gibert), ni algunes de les peces disperses en un acte. I és que algunes d'aquestes peces se situen perfectament en la línia de *Primera representació*, per la qual cosa valdria la pena recuperar-les de l'oblit. A més n'hi ha que són introbables perquè són inèdites i només es conserven a l'arxiu personal de l'autor. Però sabem que algunes d'aquestes peces tenen gràcia i s'hagués pogut aprofitar per treure-les de l'oblit. Hem perdut una bona oportunitat. És clar que això també pot ser una bona feina per a la gent de la Fundació La Mirada. Ells ho poden anar fent, oi?

